

О. А. Галич, кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри публічного управління
та адміністрування
Полтавського державного аграрного університету

О. С. Демидкін, здобувач вищої освіти СВО
Доктор філософії
Полтавського державного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

У статті визначено необхідність взаємодії органів місцевої влади з громадянськістю, оскільки процес включення громадян у місцеве самоврядування є запорукою виконання важливих завдань для всіх суб'єктів взаємодії на конкретній території. Доведено, що комплексний розвиток окремих територій потребує формування механізму комунікації місцевої влади з громадянами та відповідного його ресурсного забезпечення, що за умов глобалізації, діджиталізації та постійної.

Побудовано структурну схему механізму взаємодії місцевої влади з громадянськістю, яка складається з суб'єктів, що поділяються на органи влади (органи державної влади, органи влади регіонального, обласного рівня, органи місцевої влади) та громадські органи (громадяни, громадські об'єднання, недержавні некомерційні організації та підприємницькі структури); об'єктів, які є власне відносинами між органами місцевої влади та населенням, спільне управління задля розвитку території, яке проявляється у певних результатах; результатів діяльності, які визначаються як будь-які покращення в економічній, соціальній, екологічній та інших сферах діяльності, що мають чітко виражений ефект; а також основного блоку – завдань та процесу взаємодії місцевої влади з громадянами (моделі взаємодії, форми взаємодії, режими взаємодії, методи взаємодії, функції взаємодії, принципи взаємодії), а також підсистеми забезпечення (організаційної, ресурсної, правової та інформаційної).

Для ефективного ресурсного забезпечення діяльності механізму взаємодії місцевої влади з громадянами потрібні (окрім базових матеріально-технічних, фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів) виділено наступні види ресурсів: влада (соціальний ресурс базового характеру), економічний потенціал території (економічний ресурс базового характеру), який включає: матеріально-фінансові ресурси – місцеві бюджети, соціо-демографічні можливості території (унікальний вид соціальних ресурсів об'єктивного характеру), інтелектуально-кадровий ресурс території (соціальний ресурс суб'єктивного характеру) передбачає поєднання інтелектуально-кадрового потенціалу громадянськості і структур місцевого самоврядування, інформаційно-комунікаційні ресурси території (інформаційний ресурс суб'єктивного характеру) та ресурси примусово-силового характеру (соціальний ресурс суб'єктивного характеру).

Ключові слова: громадянськість, державні органи, механізм взаємодії, органи місцевого самоврядування, органи місцевої влади, ресурсне забезпечення, ресурсний потенціал.

O. A. Halych, O. S. Demydkin. Peculiarities of resource support for the mechanism of interaction between local authorities and the public

The article defines the need for interaction between local authorities and the public, since the process of including citizens in local self-government is a guarantee of the fulfillment of important tasks for all subjects of interaction in a specific territory. It has been proven that the complex development of individual territories requires the formation of a interaction mechanism between local authorities and citizens and its corresponding resource support under the conditions of globalization, digitization and permanent.

A structural scheme of the interaction mechanism between local authorities with the public has been built, which consists of subjects divided into authorities (state authorities, authorities at the regional level, local authorities) and public authorities (citizens, public associations, non-governmental and non-profit organizations, business structures); objects, which are actually relations between local authorities and the population, joint management for the development of the territory, which is manifested in certain results; performance results, which were defined as any improvements in the economic, social, environmental and other spheres of activity that have a clearly expressed effect; as well as the main block – the tasks and process of interaction between local authorities and citizens (models of interaction, forms of interaction, modes of interaction, methods of interaction, functions of interaction, principles of interaction), as well as subsystems of support (organizational, resource, legal and informational).

The following types of resources were required (in addition to basic material and technical, financial, personnel and informational resources) for effective resource provision of the mechanism activity of interaction between local authorities and citizens: power (social resource of a basic nature), economic potential of the territory (economic resource of a basic nature), which includes: material and financial resources – local budgets, socio-demographic capabilities of the territory (a unique type of social resources of an objective nature), intellectual and personnel resources of the territory (social resources of a subjective nature) involves a combination of the intellectual and personnel potential of the public and local self-government structures, information and communication resources of the territory (informational resource of a subjective nature) and coercive resources (a social resource of a subjective nature).

Key words: public, state bodies, mechanism of interaction, local self-government bodies, local authorities, resource provision, resource potential.

Постановка проблеми. За сучасних умов, діяльність органів влади спрямована на вирішення найважливіших соціальних, економічних, екологічних та інших проблем, пов'язаних з розвитком сел, селищ, міст та цілих областей. Водночас, забезпечення ефективності такої діяльності без конструктивного діалогу з місцевим суспільством є майже неможливим, оскільки процес включення громадян у місцеве самоврядування є запорукою виконання важливих завдань для всіх суб'єктів взаємодії на конкретній території [1; 2]. Слід відзначити, що серед проблем формування конструктивного діалогу між муніципальною владою та населенням мають місце недовіра громадян до органів влади, незацікавленість громадян, відсутність поінформованості громадян та низька правова культура населення. Відтак, актуальність дослідження полягає в тому, що ефективність системи місцевого самоврядування значною мірою залежить від успішної взаємодії місцевої громади та влади, наявності ефективної системи комунікацій, орієнтації на спільне вирішення проблем місцевого значення. Комплексний розвиток окремих територій потребує формування механізму комунікації місцевої влади з громадянами та відповідного його ресурсного забезпечення, що за умов глобалізації, діджиталізації та постійної трансформації потребує оновлення та вдосконалення. Зазначені аспекти формування комунікації та взаємодії місцевих органів влади з населенням громад в межах окремого механізму та його ресурсного забезпечення вимагають наукового обстеження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним аспектам дослідження механізму комунікації місцевої влади з громадянами присвячені праці Високого М., Нагорняк Т., Доскіч Л., Колянко О., Павлюк Н., Тимофєєва С., Турій О. та інших. Водночас, поза увагою залишаються окремі питання щодо формування ресурсного потенціалу даного механізму, що дозволить забезпечити оперативність взаємодії громадян та органів місцевої влади, інформаційність та зворотній зв'язок між цими суб'єктами, конструктивність вироблених рішень та результативність спільної діяльності. Зважаючи на рівень дослідження зазначеної проблематики, доцільно визначити сучасний погляд на сутнісну проблематику ресурсного забезпечення при здійсненні взаємної діяльності громадян окремої території та органів влади цієї території.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення основних засад формування ефективного механізму взаємодії місцевої влади з громадськістю та визначення особливостей його ресурсного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Комунікація влади і населення повинна формуватися як цілісна системна взаємодія, що потребує формування моделі механізму з його суб'єктами, об'єктами, складовими процесу такої діяльності, і головне – результатом (економічним, соціальним, екологічним та іншим). З практичного погляду це означає надання атрибуту цілісності, який забезпечується виконанням низки умов, серед яких:

– визначенням системотворчого факту, в якості якого повинна виступати муніципальна стратегія розвитку комунікацій, розроблена на довгострокову перспективу, що враховуватиме реальний стан взаємодії та ресурси необхідні для здійснення комунікаційного процесу;

– встановлення міцних зв'язків між усіма елементами комунікативних практик: перш за все, між суб'єктами і об'єктами (вертикальні комунікації), та всередині самих суб'єктів (горизонтальні комунікації). Для того, щоб досягти єдності застосування технологій й методів оцінки ефективності взаємодії. При формуванні такого механізму недопустимий суб'єктивістський підхід, орієнтований на адміністративне посилення тільки працівників органів місцевого самоврядування. Загальний результат повинен бути корисним і для інституту цивільного громадянства, наукових установ, підприємницької діяльності та інших суб'єктів;

– розробка та впровадження критеріїв оцінки результативності комунікативних практик, які дають змогу оцінити їх реальну реалізацію. У такому контексті першорядними завданнями муніципальної політики взаємодії органів влади з місцевим суспільством повинно стати: забезпечення права громадян на об'єктивну інформацію, встановлення ефективного зв'язку з владою, представлення можливості вибору способу відстоювання інтересів сторін, створення робочих моделей співпраці. Особливе значення в даному зв'язку набуває завдання виявлення та підтримки громадянських ініціатив, які представляють собою форму співпраці шляхом виявлення думок громадян, за допомогою яких транслюється думка граничної групи населення в компетентні державні та місцеві органи влади з метою отримання зворотної реакції. Такий механізм виявлення та підтримки громадянських ініціатив повинен включати в себе: визначення вимог до суб'єктів, що висувають ініціативу (ними можуть бути громадяни, громадські об'єднання та інші недержавні некомерційні організації; визначення критеріїв відбору ініціатив (актуальність, інноваційність, конкретність, значимість, реалістичність і реальність результатів, екологічна ефективність, значення для регіону, націленість на підвищення доступності та якості життя населення, послуг, ймовірність отримання передбачуваного соціального ефекту тощо [3; 6; 10].

Зазначене обумовлює актуалізацію механізму взаємодії місцевої влади з громадянами, який матиме вигляд відображений на рис. 1.

Завданнями пропонованого механізму є:

- формування та розвиток громадянської правосвідомості;
- підвищення рівня довіри громадян до діяльності органів місцевої влади, а також забезпечення взаємодії держави з інституціями громадянського суспільства;
- сприяння запобіганню та вирішенню соціальних конфліктів;

Рис. 1. Структурна схема механізму взаємодії місцевої влади з громадськістю [авторська розробка]

- реалізація громадянських ініціатив, спрямованих на захист прав та свобод людини та громадянина, прав та законних інтересів громадських об'єднань та інших недержавних некомерційних організацій;
- забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів місцевого самоврядування, державних та муніципальних організацій, інших органів та організацій, які здійснюють окремі публічні повноваження відповідно до законів [7; 9].

В залежності від різних аспектів діяльності, моделі взаємодії місцевої влади з громадянами можуть бути: адміністративними (за ініціативи органів місцевої влади), децентралізованими (суспільними) (за ініціативи громадськості, їх об'єднань, різних підприємницьких структур, інших недержавних організацій), дуалістичними (за взаємного ініціювання) [4].

Щодо форм взаємовідносин представлених в механізмі, то можна виділити наступні: взаємне інформування про потреби та проблеми місцевої влади та мешканців спільнот; громадська участь у вирішенні проблем та задоволенні актуальних потреб; соціальне партнерство; делегування повноважень, планування та реалізація цивільних ініціатив та проектів колективних дій, цивільний контроль за діяльністю органів влади, громадське on-line управління на муніципальному рівні тощо [8].

Ці форми можуть здійснюватися як: місцевий референдум, громадянські ініціативи, звернення (відгуки), спільна діяльність (за участю населення) у різних сферах суспільної життєдіяльності (економічної, культурної, соціально-політичної тощо), збори, конференції, звернення, соціально-політичні акції тощо.

Механізм взаємодії місцевої влади з громадянами режимі може відбуватися в off-line та on-line режимах та їх поєднанні.

Серед методів взаємодії органів місцевої влади з населенням громади доцільно виокремити: економічні, соціально-культурні, правові, психологічні та інші. Використовуються також і різні методи комунікації органів місцевої влади із населенням території: випуск і поширення інформаційних бюлетенів, оглядів, фото, відеоматеріалів, інформаційних збірників, експрес-інформації тощо; проведення прес-конференцій, брифінгів, телевізійних дебатів, прес-клубів, організація інтерв'ю з керівниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування; розміщення веб-сторінок в інтернеті про орган влади та місцевого самоврядування та їх діяльність, краудсорсинг та інші [8].

Основними функціями зазначеної взаємодії є: зв'язки з місцевим населенням та із засобами масової інформації; взаємозв'язки з інформаційними центрами; створення та підтримання партнерських органу місцевого

самоврядування із населенням та іншими суб'єктами, зазначеними в механізмі; організація виставок, зборів, лекцій, тренінгів тощо з метою підвищення рівня освіченості населення для вирішення територіальних питань економічного, соціального, екологічного спрямування; діяльність по підвищенню ролі й авторитету органу місцевого управління.

Визначальними принципами при формуванні механізму взаємодії органів місцевого самоврядування та населення є: активна участь населення у реалізації муніципального управління, відкритість діяльності органів місцевої влади, взаємна відповідальність місцевих органів влади та населення, стимулювання та підтримка ініціатив населення, довіра населення до органів місцевого самоврядування, професіоналізм та професійний розвиток кадрів органів місцевого самоврядування, єдність цілей та завдань у забезпечення прав і свобод людини та громадянина у реалізації загальнодержавних інтересів, всебічна підтримка здійснення та розвитку місцевого самоврядування, взаємна гласність та поінформованість, взаємний контроль та взаємна відповідальність, створення режиму рівних правових, організаційних та фінансово-економічних можливостей, забезпечення фінансовими та матеріальними ресурсами при реалізації питань, що потребують спільного вирішення [6].

Серед забезпечувальних підсистем пропонованого механізму доцільним є виділення організаційної підсистеми, яка відповідає за структурну та функціональну формалізацію визначення взаємовідносин в процесі взаємодії органів влади та населення; інформаційної підсистеми, яка забезпечує поєднання інформаційної інфраструктури, цифрових площадок для взаємодії, засоби комунікації та розповсюдження інформації, програмне забезпечення діяльності інформаційної системи, за допомогою якої і здійснюється взаємодія; ресурсної підсистеми, яка формує ресурсний потенціал з кадрових, фінансових, інформаційних, матеріально-технічних та часових ресурсів, які є провідним чинником ефективного державного управління, реальними та потенційними засобами, резервами, цінностями та благами, які мають і використовують органи місцевої влади для реалізації своїх управлінських цілей та завдань; правова підсистема передбачає дотримання нормативно-правових актів при здійсненні взаємної діяльності та забезпечує законність виконання партисипативних відносин між органами місцевого самоврядування та населенням території.

Об'єктами механізму взаємодії місцевої влади з громадянами є власне відносини між органами місцевої влади та населенням, спільне управління задля розвитку території, яке проявляється у певних результатах. Відтак, результатами діяльності механізму доцільно визначити будь-які покращення в економічній, соціальній, екологічній та інших сферах діяльності, що мають чітко виражений ефект. З цією метою в пропонованому механізмі виокремлено блок оцінки взаємодії, яка може характеризуватися економічними, соціальними, екологічними та іншими показниками, які розкривають ефективність співпраці органів місцевого управління та населення громади, а також дозволяють здійснювати контроль за такого роду співпрацею органам державної влади задля визначення необхідності та можливості втручання в партисипативні відносини.

При формулюванні проблематики особливе значення відводилось власне ресурсному забезпеченні функціонування зазначеного механізму, оскільки вписне воно є предметом багатьох дискусій відносно класифікації ресурсів та ефективності їх використання. Відтак, якщо суб'єктивні та об'єктивні умови визначають характер взаємовідносин органів місцевої влади та громадян окремої території, то ресурси забезпечують успіх та ефективність такого управління. В межах даного механізму, ресурси запропоновано розглядати у різних формах: одні мають об'єктивний характер (економічні, природні чи соціально-демографічні ресурси), інші – суб'єктивний (владні, кадрові, інформаційні). Їх поділ може бути на природні та людські, основні й супутні, базові та допоміжні. Водночас, для ефективного ресурсного забезпечення діяльності механізму взаємодії місцевої влади з громадянами потрібні (окрім базових матеріально-технічних, фінансових, кадрових та інформаційних ресурсів) потрібно виділити наступні види ресурсів:

– влада (соціальний ресурс базового характеру), яка є провідною суб'єктивною умовою та фундаментальним джерелом ефективного керуючого впливу, є сукупністю відносин керівництва та підпорядкування. В умовах формування органів місцевої влади та їх подальшої взаємодії з населенням, визначальним для ефективного управління є принцип розподілу влади за її рівнями. Крім того, її подальший, хоча і тимчасовий розподіл здійснюється між учасниками (суб'єктами) розглянутого механізму.

– економічний потенціал території (економічний ресурс базового характеру), який включає: матеріально-фінансові ресурси – місцеві бюджети, золотовалютні запаси, цінні державні папери, стабілізаційні та інші фонди, податкові, страхові, митні, ліцензійні та інші механізми; фонди господарювання, які включають основні фонди, оборотні кошти, резервні та страхові фонди державних та змішаних підприємств, акціонерних товариств та інших суб'єктів господарювання; природні ресурси як засіб виробництва – відповідні земельні ресурси, корисні копалини, ліси, водні багатства, повітряний простір; державні резерви – стратегічні запаси сировини, палива, продуктів харчування, медикаментів тощо. Власне на ці ресурси й спрямована увага взаємодії органів місцевої влади та громадськості, та за допомогою цих ресурсів і досягається ефективний результат вирішення проблем території;

– соціо-демографічні можливості території (унікальний вид соціальних ресурсів об'єктивного характеру) – основа ресурсного забезпечення управління загалом, оскільки людина є творцем матеріальних, культурних

та духовних благ. Це стосується й кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування. Оздоровлення та розвиток людських ресурсів – найважливіше завдання органів місцевої влади, серед яких: підвищення народжуваності та, відповідно, зниження смертності, проведення ефективної міграційної політики, соціалізація сім'ї, як основного інституту суспільства;

– інтелектуально-кадровий ресурс території (соціальний ресурс суб'єктивного характеру) передбачає поєднання інтелектуально-кадрового потенціалу громадськості з одного боку, і його ж в самих структурах місцевого самоврядування – з іншого. У першому випадку маються на увазі кадровий потенціал серед керівників, фахівців професій, вчителів, лікарів, творчої інтелігенції тощо. У другому – адміністративно-політична еліта, персонал цивільної, військової та правоохоронної державної служби, посадові особи муніципальних утворень;

– інформаційно-комунікаційні ресурси території (інформаційний ресурс суб'єктивного характеру) включають як інформацію, і засоби (канали) її отримання, поширення та обміну. Інформація є однією з базових умов високоєфективного управління у всіх його ланках: на етапі формування цілей та завдань управління; оцінки проблемної ситуації; розробки альтернатив та прийняття управлінського рішення; організації та контролю виконання. Причому, якщо на початкових етапах інформатизації використання даного ресурсу в основному було спрямоване на підвищення якості збору, обробки та використання інформації, то зараз відбуваються кардинальні трансформації у всіх методах та технологіях інформаційного забезпечення муніципального управління, аж до створення найсучасніших інформаційних систем на кшталт «електронного уряду» та «електронного управління»;

– ресурси примусово-силового характеру (соціальний ресурс суб'єктивного характеру) у разі демократичної правової держави у принципі вони грають допоміжну роль. Проте вони незамінні, якщо не «спрацьовують» інші ресурси: політичні, економічні та виховні заходи власними силами не забезпечать потрібний результат при реалізації так званих «непопулярних рішень» у боротьбі зі злочинністю, корупцією, бюрократизмом, зловживаннями владою [3; 4; 6; 8; 9; 10].

Для покращення процесу взаємодії влади та суспільства необхідна, на нашу думку, реалізація наступного комплексу заходів:

– організація регіональними та місцевими органами влади постійно діючих механізмів організаційної, моральної підтримки активних громадян, створення спеціальних майданчиків для комунікацій влади та громадськості, підвищення зацікавленості населення у покращенні якості життя через впровадження технологій конструктивної взаємодії;

– підвищення поінформованості населення про проблеми регіону та муніципальної освіти, шляхи їх вирішення, можливі форми участі громадян у вирішенні суспільно значимих питань;

– підвищення зацікавленості громадян щодо участі у вирішенні місцевих справ, впевненості у раціональності співробітництва з органами системи публічної влади;

– доведення до конкретних учасників взаємодій з органами системи публічної влади результатів реалізації спільно розроблених рішень (програм), активізація інформування населення про позитивні результати взаємодій з органами системи публічної влади;

– розробка рекомендацій для органів системи публічної влади щодо створення умов для розширеного впровадження системи підтримки громадських ініціатив, запровадження системи заохочення для муніципалітетів, найбільш ефективно працюють із громадськістю.

Висновки і пропозиції. Отже, активний прямий та зворотний зв'язок (взаємодія та конструктивний діалог) органів системи публічної влади з громадськістю підвищує рівень їх співпраці та ефективність діяльності уряду, що покращує якість його рішень. Власне пропонований механізм взаємодії місцевої влади з громадськістю забезпечує формування основних елементів цього процесу з метою їх характеристики та вдосконалення для отримання найбільш бажаного результату, який полягає у соціальному, економічному, екологічному розвитку території. Не менш важливим та особливим елементом цього механізму є підсистема ресурсного забезпечення, яка окрім традиційного складу ресурсів, використовує і особливі ресурси, серед яких: влада, економічний потенціал території, соціо-демографічні можливості, території, інтелектуально-кадровий ресурс території, інформаційно-комунікаційні ресурси території, ресурси примусово-силового характеру. Тому перспективним напрямом дослідження є визначення особливостей підсистеми ресурсного забезпечення взаємодії місцевої влади з громадськістю.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування : Закон України від 13 лист. 2021 р. № 1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 29.12.2022).
2. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України № 68/2016 від 26.02.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016> (дата звернення 29.12.2022)
3. Високий М. С., Нагорняк Т. Л. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю в Україні. *Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськістю в Україні : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції* (26 листопада 2021 р.). м. Вінниця. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2021. С. 160–162.

4. Доскіч Л. С. Вплив громадян на прийняття рішень органами місцевого самоврядування як чинник ефективного функціонування демократії на локальному рівні: польський досвід та українські реалії. *Політичне життя*. 2017. № 3. С. 35–40.

5. Карий О. І., Панас Я. В. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування : навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К. : ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 176 с.

6. Колянко О. В. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2021. № 65. С. 116–122.

7. Павлюк Н. Удосконалення організаційно-правового механізму взаємодії інституцій публічного управління та організацій громадянського суспільства. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 1(50). Ч. 1. С. 95–102.

8. Тимофеев С. П. Механізми взаємодії органів влади з громадськістю як фактор впливу на громадську думку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=829> (дата звернення: 29.12.2022).

9. Турій О. В. Правові аспекти взаємодії громадських організацій з органами місцевого самоврядування. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 8. С. 15–23. (дата звернення: 20.01.2023)

10. Участь громадськості у процесі прийняття рішень на місцевому рівні : посібник. Київ : 2012. С. 19–20. URL: <https://goo.su/a9fj> (дата звернення: 19.12.2022).

References:

1. VRU, Law of Ukraine (2021), *Pro mistseve samovryaduvannya* [Law of Ukraine “On local self-government”] dated November 13, 2021, No 1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (related to 29.12.2021) [Ukraine].

2. Ukaz Prezidenta Ukrainy (2016), *Pro spryannya rozvytku hromadyans'koho suspil'stva v Ukraini* [Decree of the President of Ukraine “On promoting the development of civil society in Ukraine”] dated February, 26 2016. No 68/2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016> (related to 29.12.2021) [Ukraine].

3. Vysokyy M. S., Nahornyak T. L. (2021), “Vzayemodiya orhaniv mistsevoho samovryaduvannya z hromads'kisty v Ukraini” [Interaction of local self-government bodies with the public in Ukraine]. *Materialy I Vseukrayins'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi Vzayemodiya orhaniv mistsevoho samovryaduvannya z hromads'kisty v Ukraini* [Interaction of local self-government bodies with the public in Ukraine], Press Vinnytsya: DonNU imeni Vasyla Stusa, 2021. P. 160–162. [Ukraine].

4. Doskich L. S. (2017), “Vplyv hromadyan na pryynyattya rishen' orhanamy mistsevoho samovryaduvannya yak chynnyk efektyvnoho funktsionuvannya demokratiyi na lokal'nomu rivni: pol's'kyu dosvid ta ukrayins'ki realiyi” [“The influence of citizens on decision-making by local self-government bodies as a factor in the effective functioning of democracy at the local level: Polish experience and Ukrainian realities”]. *Press Journal Politychne zhyttya* [Political life]. Vol. 3. Pp. 35–40. [Ukraine].

5. Karyy O. I., Panas Ya. V. (2015), “Mistsevi initsiatyvy ta zaluchennya hromads'kosti do zdiysnennya mistsevoho samovryaduvannya. Navchal'nyy posibnyk dlya posadovykh osib mistsevoho samovryaduvannya” [“Local initiatives and involvement of the public in the implementation of local self-government. Training manual for local self-government officials”]. *Asotsiatsiya mist Ukrainy* [Association of Cities of Ukraine]. Press Kyiv : TOV «Pidpryyemstvo «VI EN EY», 176 p. [Ukraine].

6. Kolyanko O. V. (2021), “Vzayemodiya orhaniv derzhavnoho upravlinnya i mistsevoho samovryaduvannya z hromads'kisty” [“Interaction of state administration and local self-government bodies with the public”]. *Press Visnyk L'vivs'koho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky* [Bulletin of the Lviv University of Trade and Economics. Economic sciences]. 2021. Vol. 65. Pp. 116–122. [Ukraine].

7. Pavlyuk N. (2017), “Udoskonalennya orhanizatsiyno-pravovoho mekhanizmu vzayemodiyi instytutsiy publicnoho upravlinnya ta orhanizatsiy hromadyans'koho suspil'stva” [“Improvement of the organizational and legal mechanism of interaction between public administration institutions and civil society organizations”]. *Press Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya* [Efficiency of public administration]. vol. 1(50). Chapter 1. Pp. 95–102. [Ukraine].

8. Tymofeyev S. P. (2014), “Mekhanizmy vzayemodiyi orhaniv vlady z hromads'kisty yak faktor vplyvu na hromads'ku dumku” [“Mechanisms of interaction between authorities and the public as a factor influencing public opinion”]. *Press Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok* [Public administration: improvement and development]. Vol. 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=829> (related to 29.12.2022) [Ukraine].

9. Turiy O. V. (2018), “Pravovi aspekty vzayemodiyi hromads'kykh orhanizatsiy z orhanamy mistsevoho samovryaduvannya” [“Legal aspects of interaction of public organizations with local self-government bodies”]. *Press Aspekty publicnoho pravlinnya* [Aspects of public administration]. Т. 6. Vol. 8. Pp. 15–23. (related to 20.01.2023) [Ukraine].

10. British Council in Ukraine, Laboratory of legislative initiatives, Association "Socially Economic Strategies and Partnerships" (2012), *Uchast' hromads'kosti u protsesi pryynyattya rishen' na mistsevomu rivni: posibnyk* [Public participation in the decision-making process at the local level: a guide]. Press Kyiv. pp. 19–20. URL: <https://goo.su/a9fj> (related to 19.12.2022).